

הנרי פורד – אנטישמי מספר 1 בארצות הברית

רוברט רוקאווי

של ביתו. 11 שנים מאוחר יותר הוא הקים את חברת המכוניות פורד (Ford Motor Company). בשנת 1907 הוא קנה את חלקם של רוב השותפים ומאז היתה משפחת פורד בעלת השליטה בחברה. פורד היה חלוץ הטכניקות המודרניות של ייצור המוני בסרט נע, ובהן השתמש בייצור המכוניות מדגם ה"טי" המפורסם שלו. המכונית הפכה פופולרית מאוד, ועשתה את פורד ליצרן המכוניות הגדול בעולם ולאחד האנשים העשירים בתבל. פורד סירב להכניס כל שינוי בתכנון המכונית וידועה אמרתו: "הלקוחות יכולים לקנות את המכונית בכל צבע כל עוד הוא שחור."

"דוברת של האמת הזנוחה"

ספרים רבים נכתבו על פורד,² אולם הוא נותר חידה. מבחינות מסוימות הוא היה חלוץ אידאליסטי; מבחינות אחרות הוא היה ריאקציונר ציני. היה בו צד אנוכי, רע ואכזרי, אולם הוא יכול היה להיות גם נדיב, טוב לב ורחום. הוא היה בור, צר אופקים ועקשן, אולם הוא הפגין בה בשעה גם הבנה מעמיקה, חוון, פתיחות וגמישות מדהימים. לפורד היו כמה תכונות בולטות: אינטליגנציה טבעית והגיון בריא, חשיבה אינטואיטיבית וכשרון הנדסי מיוחד, ששילב יצירתיות ומעשיות. היו לו זיכרון מצוין ויכולת לעבוד קשה, במיוחד לחשוב, דבר שאותו הגדיר כ"עבודה הקשה ביותר שקיימת."³

פורד לא הרבה לקרוא ואפילו אמר פעם, "ההיסטוריה היא שטויות." היה לו גם מזג הפכפך. הוא היה מעביד פטרנליסטי וכל חייו נחשב אויב של איגודי העובדים. עם זאת, ב-1914 הוא היה למעביד הראשון ששילם לעובדיו חמישה דולרים ליום עבודה בן שמונה שעות. שכר זה היה כפול מהמקובל אצל עובדי התעשייה באותה תקופה. פורד נימק זאת בכך שאם הוא ישלם מספיק לעובדיו, הם יהיו שוק למכוניות שלו, וכך כספו יחזור אליו. פורד תמך בפציפזם בתקופת מלחמת העולם הראשונה, ואף ניסה לנהל משא ומתן לשלום באירופה ב-1915 באמצעות חכירת "ספינת שלום" שתצא לאירופה. למרות עמדותיו האנטי מלחמתיות, הוא הסב את המפעלים שלו לייצור ציוד צבאי במהלך שתי מלחמות העולם.

בסוף מלחמת העולם הראשונה היה פורד בגיל העמידה, נהנה מעושר אגדי, והיה משועמם. בשנת 1919 הוא הגיש תביעה משפטית בסך מיליון דולרים נגד השיקגו טריביון, שכינה אותו "אידאליסט

בשנות ה-20 של המאה הקודמת היה איל המכוניות הנרי פורד האמריקני המפורסם ביותר בעולם. בעתונות בארצות הברית הוא זכה לפרסום רב, יותר מכל אדם אחר, מלבד נשיאי המדינה. באותה תקופה נכתבו עליו ספרים יותר מאשר על כל אמריקני אחר. במשאל דעת קהל נבחר פורד כאמריקני החי החשוב ביותר, ושמו צויין בקביעות ברשימת האנשים החיים החשובים ביותר בעולם. בסקר שנערך בקרב תלמידי קולג' הוא דורג כאדם השלישי בחשיבותו בכל הזמנים, אחרי נפוליאון וישו. אפילו ב-1969, במשאל שנערך בקרב עורכי עיתונים, נבחר פורד כאחד מהמשת האישיים הנערצים ביותר בהיסטוריה העולמית. מספר שנים מאוחר יותר, בחרו קוראי הניישונים ביזנס, כתב עת שמוציאה לאור לשכת המסחר של ארצות הברית, בפורד כאיש העסקים החשוב ביותר בהיסטוריה האמריקנית.⁴ הפופולריות העצומה ויראת הכבוד שעורר היו תוצאה של המכוניות הזולות שלו, שיוצרו באופן המוני, ושל המוניטין שלו כמיטיבם וידידם של הפועלים.

אולם, בשנות ה-20 פורד זכה למוניטין אחרים, ראויים פחות להערצה: כאחד המקורות הבולטים ביותר של אנטישמיות מרושעת. בזכות המוניטין שלו, נהנה פורד מהשפעה ומאמינות עצומות בציבור, ודבריו התקבלו כאמת לאמיתתה. כתוצאה מכך, היתה למסע שלו נגד היהודים השפעה מרחיקת לכת, והוא גרם נזק בל יתואר ליהודי ארצות הברית בפרט ולתודמתו של העם היהודי בכלל.

הנרי פורד נולד ב-1863 בסמוך לדירבורן, פרבר של דטרויט שבמדינת מישגן. לפי אחד המיתוסים האמריקנים, רוב המיליונרים במדינה התחילו את חייהם כנערים עניים, ובזכות עבודה קשה השיגו עושר גדול. פורד בבגרותו טיפה את הסיפור הזה. במקרה של פורד, בדומה לרוב המיליונרים האמריקנים במאות ה-19 וה-20, הסיפור אינו נכון. במציאות, אביו של פורד היה חוואי אמיד, ומשפחתו נהנתה מחיים נוחים של המעמד הבינוני. פורד נהנה מתיקון כלים מכניים ושנא את החיים בחווה. לכן, בגיל שבע עשרה הוא עזב את החווה של אביו והחל לעבוד כשוליה ב-Michigan Car Works בדטרויט בשכר של 1.10 דולר ליום. לאחר כמה משרות נוספות, עבר בשנת 1888 לעבוד כמהנדס בחברת אדיסון בדטרויט. באותה תקופה התחתן. נישואיו במשכו ששים שנה עד למותו ב-1947.

בשנת 1892, בתקופה שבה עבד בחברת אדיסון, בנה פורד את המכונית מונעת הכנזין הראשונה שלו במחסן הכלים בהצר האחורית

העתון לרווחי. פורד נתן את הסכמתו.⁶

ב-20 במאי 1920 פרסם העתון מאמר שכותרתו "היהודי הבין לאומי: הבעיה העולמית". היה זה מאמר ראשון בסדרה של מאמרים אנטישמיים שנתפרסמה לאורך תשעים ואחד שבועות. מסע ההשמצה הזה היה מסע התעמולה השיטתי האנטי יהודי הראשון בארצות הברית. בין השנים 1920 ל-1922 דאג פורד להדפסת הסדרה בארבע חוברות, כשבכל אחת מהן עשרה או יותר מאמרים מבין 91 המאמרים המקוריים. הכותרות של החוברות היו: חלק ראשון, "היהודי הבין לאומי: הבעיה העולמית החשובה ביותר"; חלק שני, "הפעילות של היהודים בארצות הברית"; חלק שלישי, "ההשפעה של היהודים על החיים באמריקה"; וחלק רביעי, "היבטים של העוצמה היהודית בארצות הברית".

בערב ההשקה של מסע הצלב האנטישמי שלו, אמר פורד למראייני: "אנשי הכספים הבין לאומיים הם שעומדים מאחורי כל מלחמה. הם מה שמכונה 'היהודי הבין לאומי': יהודים גרמנים, יהודים צרפתים, יהודים אנגלים, יהודים אמריקנים. אני מאמין שבכל המדינות הללו, חוץ מוז שלנו, איש הכספים היהודי הוא כוח עליון... וכאן היהודי הופך לאיום." פורד היה משוכנע ש"הקפיטליסטים היהודים" גרמו למלחמת העולם הראשונה, ושהם האחראים לכל "הגניבות והשוד" בארצות הברית.⁷ פורד גם האמין ש"היהודי הוא לא יותר מרוכל, סוחר, שאינו רוצה לייצר אלא רק להפיק משהו [רווח] ממה שמישהו אחר מייצר. מערכות הכסף והבנקאות שלנו הן המצאה של היהודים למען המטרות שלהם של השגת שליטה, וזה גרווע. סטנדרט הזהב שלנו נוסד על ידי יהודים; זה גרווע." באופן דומה, כתב, היהודים המציאו את הקפיטליזם, את שוק המניות ואת הכלכלה. "כל מדע הכלכלה, הקונסרבטיבי, הרדיקלי, הקפיטליסטי והאנרכיסטי, כולו ממקור יהודי."⁸ פורד מעולם לא ראה עצמו כקפיטליסט, אלא אך ורק כ"תעשיין" או "יצרן".

מסע צלב "חינוכי" ו"מטהר"

בשנת 1919, התודע פורד ל"פרוטוקולים של זקני ציון". המזכיר שלו, ארנסט לייבולד, הציג בפניו את הזיוף הידוע לשמצה הזה, ובכך נתן לפורד מפתח שיסביר לו את המתרחש בעולם. עד יוני 1920 למד צוות האינדפנדנט את המסמך. החל במאמר מה-24 ביולי, התיאור מ"הפרוטוקולים" של הקונספירציה היהודית הבין לאומית היה לקן מרכזי של "היהודי הבין לאומי". לשאלה, האם המסמכים אותנטיים, לא היתה כל חשיבות. הדבר החשוב היחיד הוא ש"הפרוטוקולים" סיפקו מפתח לפתרון כל הבעיות שהטרידו את אמריקה המודרנית. לפי האינדפנדנט המסמכים הראו שהיהודים השתמשו ברעיונות כדי להשחית את דעת הקהל, שלטו בעולם הכספים, מימנו מהפכה, והיו בכל מקום תוך כדי הפעלת כוח.⁹ פורד האמין שהוא עושה שירות חשוב לאנושות בכך שהוא חושף את ניסיונו של היהודי הבין לאומי לשבש ולשלוט בכל התחומים של חיי הלא יהודים. הוא חש שהיהודים "הטובים" צריכים לשמוח על החשיפה של היסוד הבין לאומי השלילי בקרב בני עמם. הוא מעולם לא הבין מדוע היהודים עשויים להיעלב מדבריו.

דוגמה לקהות החושים של פורד היא מקרה שבו קשור שכח יהודי שלו, הרב ליאו פרנקלין מבית הכנסת הרפורמי "בית אל" בדרטרויט.

הנרי פורד, אבי תעשיית המכוניות פורד

בור". הטריביון נמצא אשם בהוצאת דיבה ונקנס בשישה סנט. במהלך המשפט הוכיחו עורכי הדין של הטריביון שפורד היה חסר השכלה ובור ביחס לרוב הדברים שאינם קשורים למכוניות. למרות נצחוננו, פורד הרגיש שהעתונים במדינה שמו אותו ללעג ונהגו בו בחוסר הגינות. הוא האמין שיש לו דברים חשובים לומר כמעט בכל נושא והחליט שהוא זקוק לעתון משלו, שבאמצעותו יוכל להעביר את דעותיו ישירות לציבור.

פורד רכש שבועון מקומי, הדירבורן אינדפנדנט (The Dearborn Independent), והפך אותו כלי להפצת דעותיו. הוא גייס כמה עתונאים מנוסים ומוכשרים כדי לבצע את המשימה והעברת דעותיו והפצתן בלשון בהירה ומוכנת. הוא מינה את ידידו אדוארד ג. פיפ (Pipp), העורך הראשי של הדיטרויט ניוז, לתפקיד עורך האינדפנדנט, בעוד שעתונאי מוכשר אחר, וויליאם ג'. קמרון (Cameron), כתב את "הדף של מר פורד". שניהם עבדו תחת עיגו הפקוחה של מזכירו האישי של פורד, ארנסט ג' לייבולד (Liebold). הדירבורן אינדפנדנט הפך לשבועון הבין לאומי של פורד, כשהמוטו של העתון הוא: "דוברת של האמת והנחתה".⁴

בהתחלה לא הודפסו בעתון דברים יוצאי דופן. העתון תמך באיסור על מכירת משקאות חריפים, ברפורמה בבתי הסוהר, בהסכם ורסאי ובהבר הלאומים, וכתב על אנשים ידועים, ערים וקולגיים. זה היה עתון חסר-צבע, שתפוצתו לעיתים גדירות היתה מעל ל-50,000 עותקים. במרס 1920 ירדה התפוצה ל-26,000 עותקים ופורד הפסיד כספים. משהו חייב היה להיעשות. עד אז העתון כלל לא הזכיר את מה שמכונה "הקונספירציה היהודית".⁵ העורכים הרגישו שהתקפה על היהודים עשויה להיות הנושא שיגדיל את מספר הקוראים ויהפוך את

שער הדיבורון אינדפנדנט עם כותרת אנטישמית אופיינית

תוקף בנקאים יהודים בין לאומיים.¹⁶ למעשה, היטלר ביצע גניבה ספרותית ממורד, בכך שהעתיק את הנימוקים שלו, לעיתים בדיוק באותן המילים שהופיעו בדיבורון אינדפנדנט.¹⁷

אי אמן בול סטריט

ההערצה של היטלר לפורד נמשכה בשנים הכאות. בשנת 1923 הוא אמר לכתב השיקגו טריביון ש"אנו רואים בהיינריך פורד מנהיג של התנועה הפשיסטית המתהזקת באמריקה."¹⁸ שמונה שנים מאוחר יותר אמר היטלר לכתב הדטרויט ניוז ש"אני רואה בהנרי פורד מקור השראה עבורי."¹⁹ ההערכה של היטלר לפורד הגיעה לשיאה ביולי 1938, כאשר לכבוד יום הולדתו ה-75 של פורד העניק לו הפיהרר את צלב השירות המצוין מהדרגה העליונה של הגשר הגרמני. ברכות אישיות של היטלר צורפו לעיתון. היה זה האות מהדרג הגבוה ביותר שנתנה גרמניה לזרים מפורסמים. פורד היה האמריקני הראשון שקיבל את האות וכל הפגנות אליו שיחזר אותו גדחו.

מספר חוקרים הבחינו בדמיון שבהשקפותיהם של פורד והיטלר ביחס ליהודים, שניהם טענו שההשפעה היהודית על התרבות מזיקה ומשחיתה. שניהם האמינו שהיהודים שולטים בעתונות ומשתמשים בה כדי לערער את הדת והמוסר ומקדמים את השליטה היהודית. עבור פורד והיטלר, בולשביזם ויהדות היו מילים נרדפות, ושניהם טענו שהיהודים ביצעו את המהפכה הרוסית ושלמו בוויסיה. שניהם גם האמינו שהקפיטליסטים היהודים והפעילים היהודים בארגוני העובדים חברו יחדיו, כשמטרתם לשעבד ולנצל את מעמד הפועלים. כתוצאה מכך רואים היסטוריונים מסוימים בתנאי פורד מקור חשוב לשנאת היהודים של היטלר.²⁰

בכל שנה נהג פורד לשלוח לריב מכונת חדשה מדגם "טי". כאשר החלו להופיע המאמרים האנטישמיים, החזיר פרנקלין את המכונת. לאחר ששלוש מכונות אחרות נשלחו בכו אחר זו לפרנקלין וכולן הוחזרו, ביקר פורד אצל הרב. בתו של פרנקלין פתחה את הדלת והובילה את פורד לסלון. כאשר ניגש אליו הרב, פורד שאל אותו מה קרה ומדוע הוא החזיר את המכונות. פרנקלין השיב, "זה בגלל מה שאתה כותב על היהודים." "אבל רבי," השיב פורד, "מה זה קשור אליך?"²¹

פורד לא היה משכיל דיו כדי לכתוב את המאמרים, אולם הוא עודכן במידע עליהם וידע בדיוק מה נאמר בהם. שלושה אנשים כתבו את המאמרים: ארנסט לייבולד, ויליאם ג'. קמרון ובוריס ברסול (Brasol). לייבולד, הקרוב ביותר מביניהם לפורד, נולד בארצות הברית להורים גרמנים, העריץ את גרמניה והנאצים והיה אנטישמי. הוא הצהיר פעם ש"כאשר נגמור עם היהודים, לא יהיה אחד מהם שיעז להרים את ראשו בציבור."²²

ויליאם ג'. קמרון, שבמשרדו ישב פורד כמעט כל יום במטרה להנחות או ללמוד על הכיוון של גיליון האינדפנדנט הבא, כתב את רוב המאמרים. הוא היה מטיף חסר הסמכה דתית, שנבחר לנשיא הפדרציה האנגלו-סקסית, שהכריזה שעל האנגלו-סקסים לתפוס

בכוח את השלטון מהעם היהודי. בוריס ברסול היה קצין בצבא הצאר ומגויס למשטרה החשאית. הוא נמנה גם עם שורות "המאה השחורה", ארגון ידוע לשמצה, שמדי פעם תקף והרג יהודים בפוגרומים. ברסול נטל חלק בהעברת "הפרוטוקולים" לאמריקה ובהסבת תשומת ליבו של פורד אליהם. מאז 1918 הוא שהה בווישינגטון והפיץ את "הפרוטוקולים" בניסיון לערער את האמון במהפכה הרוסית. הוא התרברב בכך שהכתיבה שלו "הסבה ליהודים יותר נזק משהיו גורמים עשרה פוגרומים."²³

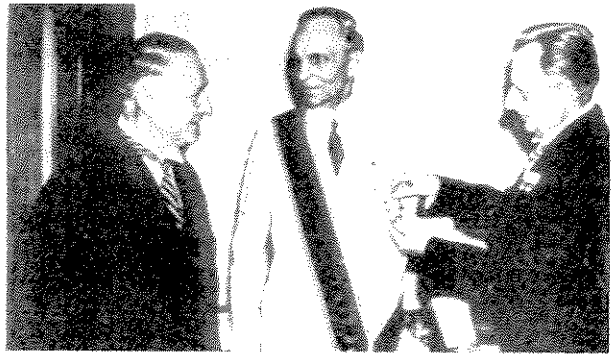
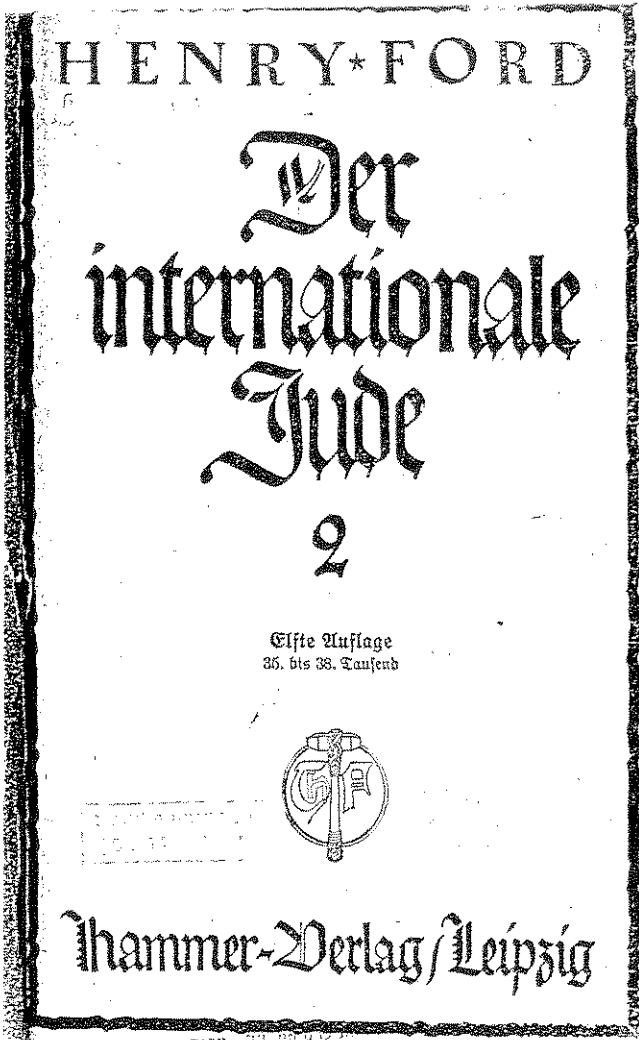
פורד התכוון שמסע הצלב האנטי יהודי שלו יהיה "חינוכי" ו"מטהר", במטרה לגרום ליהודים "לנקות את הבית שלהם".²⁴ בכל אופן, ההשפעה על הקהילה היהודית היה שונה ממה שפורד תכנן. בערים שבהן היתה אוכלוסייה יהודית גדולה כמו ניו יורק, הסתמנה ירידה תלולה במכירות של חברת פורד. למרות שלא היה חרם יהודי מאורגן, היהודים הפסיקו לקנות מכונות פורד. מגמה זו נמשכה עד אחרי מלחמת העולם השנייה, כאשר נכדו של פורד, הנרי השני, קיבל את השליטה בחברה והתנער מהעמדות של סבו כלפי היהודים.²⁵ לאינדפנדנט ולארבע החברות של המאמרים האנטי יהודיים היתה השפעה גדולה בהרבה מעבר למה שפורד יכול היה לתאר לעצמו. ב-1920 תורגם הפרסום של פורד, "היהודי הבין לאומי", שהורכב מחוברות המאמרים שהופיעו בדיבורון אינדפנדנט, לגרמנית ופורסם תחת השם "הנרי פורד" והכותרת "Der Internationale Jude". הספר הופץ בעותקים רבים ברחבי הארצות הדוברות גרמנית באירופה, והיתה לו השפעה עצומה על גרמנים צעירים, שאחד מהם היה אדולף היטלר. תמונה גדולה של פורד קישטה את הקיר במשרדו של היטלר במינכן, ופורד היה האמריקני היחיד שצוטט ב"מיין קמפף", בקטע שבו היטלר

של פורד והשקפת עולמו הפרובינציאלית, את הגישה הפשטנית שלו לנושאים חברתיים ואת השפעת התעמולה בקרב החקלאים במאה ה-19 נגד הבנקאים היהודים, שהואשמו באחריות למצוקה הכספית ולשפל הכלכלי. אחרי מלחמת האזרחים, חששו הפרוטסטנטים האמריקניים מהמהגרים "החדשים", במיוחד מהקתולים והיהודים, שהציפו את המדינה.²¹ הממסד הפרוטסטנטי של אמריקה ראה במהגרים החדשים איום על התרבות האמריקנית ועל המוסדות הדמוקרטיים. כמרים, שהקנים, מחברי רומאנים בפרוטה ואפילו כותבים רציניים תיארו כבשגרה את היהודים כמופקרים, כאויבים של הדת הנוצרית, כסוכני השטן וכרמאים. העתונים בסוף המאה ה-19 היו מלאי רמזים על תכונות יהודיות "דוחות", בעוד שמתעשרים חדשים יהודים נתקלו באפליה חברתית נרחבת במלונות ובאתרי נופש. גוסף לכך, התיאוריות הגזעניות האירופיות החדשות התחילו להשפיע על כותבים ואנשי אקדמיה בארצות הברית.

פורד לא נתן מעולם אמון בוול סטריט ובאנשי הכספים; הוא חש שהיהודים מהרחרי מלחמה, מניפולטיביים וזרים. השקפת עולמו הושפעה כנראה מהחינוך המוקדם שלו ומהדעות הקדומות על היהודים, שהיו נפוצות באמריקה בשנים המעצבות שלו ובחוגי החברה הגבוהה של שנות בגרותו. קיימת השערה שהפחד של פורד מפני היהודים מקורו בילדותו, כתלמיד בית ספר, שם היה נתון להשפעתן של "מקראות מקגאפיי".²² המקראות היו אוסף של קטעים ממקורות שונים שבהם השתמשו בתי-הספר הציבוריים באמריקה במאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20. ויליאם הולמס מקגאפיי (McGuffey) היה פרופסור, נשיא קולג' וכומר פרסביטריאני. מטרת המקראות שלו היתה ללמד קריאה, אמונה פרוטסטנטית, וערכים של המעמד הבינוני: חינוך, יושר, חריצות, והישגיות אינדיווידואלית. מקגאפיי גרס שיש לראות באמריקה מקום טהור ופסטורלי, שבו הנצרות הפרוטסטנטית היא הדת האמתית היחידה, ושנער העובד כמו ידיו נהנה ישירות מפרי עמלו. בנוסף לקטעים מהתנ"ך, כללו המקראות של מקגאפיי קטעים משייקספיר, במיוחד הסיפור על שיילוק. פורד רחש כבוד רב למקגאפיי ובמהלך חייו ביטא הכרת תודה על מה שלמד ממנו. החשיפה לדימויים, שמבוססים על דעות קדומות, אינה מובילה בהכרח להתנהגות לפיהם. אולם, במקראות נמצא הסטריאוטיפ של שיילוק הזר, הנקמני והנתעב, וייתכן שזה עשה רושם בל ימתח על פורד הצעיר, רושם שנשאר אצלו כל חייו.

חוקרים מסוימים מאמינים שלשני עוזריו הנאמנים של פורד, ארנסט ג. לייבולד ו-ויליאם ג'. קמרון, היה תפקיד מרכזי בפרסום אמונותיו של פורד על היהודים. אמנם נכון שללייבולד היתה השפעה גדולה על פורד - הוא הציג בפניו אנטישמיות ידועים ואפילו טבע את הביטוי "היהודי הבין לאומי" - אולם פורד היה מודע לכל דבר שנכתב ונאמר על היהודים והוא נתן את אישורו לכך.

ב-1927 הגיש אהרון ספירו (Sapiro), פרקליטם של קואופרטיבים כפריים, תביעת דיבה בסך מיליון דולר נגד הנרי פורד והאינדפנדנט על השמצה של אופי, בטענה שהם האשימו אותו בניצול לקוחותיו וברמאות. ספירו עשה זאת, כפי שאמר, "כדי לטהר את עצמי ואת בני עמי".²³ בזכור כיצר נהגה בו העתונות בתביעת הדיבה שלו נגד השיקגו טריביון, פורד לא היה נלהב להופיע בבית המשפט. שני אירועים

פורד היה אהוד בגרמניה הנאצית. הוא קיבל את "צלב השירות המצויין" לרגל יום הולדתו ה-75 והמאמרים האנטישמיים של עתונו פורסמו תחת שמו בגרמניה

הסיבות לאנטישמיות של פורד הן עדיין בגדר נושא לניחוש. רוב הביוגרפים רואים כגורמים לסיבות את הרקע הפרוטסטנטי הכפרי

הבין לאומי" תרם יותר מכל ספר אחר לפרסומם העולמי של "הפרוטוקולים של זקני ציון".²⁷

עברית: טל נאור

***

1. David L. Lewis, *The Public Image of Henry Ford: An American Folk Hero and His Company* (Detroit, 1976), 481.
2. אחרות מהבייוגרפיות הטובות ביותר הן: David L. Lewis, *The Public Image of Henry Ford*; Keith Sward, *The Legend of Henry Ford* (New York, 1948); Allan Nevins and Frank Ernest Hill, *Ford: The Times, the Man, the Company* (New York, 1954); William A. Simonds, *Henry Ford: His Life—His Genius* (Indianapolis, 1943); and Roger Burlingame, *Henry Ford* (New York, 1954).
3. Lewis, *Public Image*, 12.
4. שם 135-138.
5. Leo P. Ribuffo, "Henry Ford and *The International Jew*," *American Jewish History*, 69 (June, 1980): 444.
6. Lewis, *Public Image*, 137-141.
7. מצוטט לפי: Albert Lee, *Henry Ford and the Jews* (New York, 1980), 13-14.
8. מצוטט לפי: Morton Rosenstock, *Louis Marshall, Defender of Jewish Rights* (Detroit, 1965), 138.
9. מצוטט לפי: Lee, *Henry Ford*, 63.
10. Leo Ribuffo, "The International Jew," 449.
11. Leo M. Franklin Archives, Temple Beth El, Detroit, Michigan; Albert Lee, *Henry Ford*, 34.
12. מצוטט לפי: Rosenstock, *Louis Marshall*, 142.
13. מצוטט לפי: Lee, *Henry Ford*, 26.
14. Neil Baldwin, *Henry Ford and the Jews: The Mass Production of Hate* (New York, 2001), 97.
15. Baldwin, *Henry Ford*, 329. הגרי פורד השני והדורות הבאים של משפחת פורד נתנו אשראי למדינת ישראל הצעירה ותרמו לקרנות יהודיות בארצות הברית ומחוצה לה.
16. Adolf Hitler, *Mein Kampf* (Boston, 1943), 639.
17. Lee, *Henry Ford*, 59.
18. מצוטט לפי: Lee, *Henry Ford*, 46.
19. שם, שם.
20. Marvin Perry and Frederick M. Schweitzer, *Antisemitism: Myth and Hate From Antiquity to the Present* (New York, 2002), 172.
21. בשנים 1881-1914, במה שההיסטוריונים מכנים "ההגירה הגדולה", יותר מעשרים מיליון מהגרים, בעיקר מדרום ומזרח אירופה באו לארצות הברית. היהודים היו כמעט עשרה אחוזים מסך המהגרים. רובם המכריע של המהגרים היו קתולים.
22. Baldwin, *Henry Ford*, 1-7.
23. Ribuffo, *The International Jew*, 465.
24. David Lewis, *Public Image*, 146.
25. Baldwin, *Henry Ford*, 242.
26. Perry and Schweitzer, *Antisemitism*, 173.
27. Norman Cohen, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World-Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (New York, 1969), 159.

חסכו ממגו את ייסורי מתן העדות. ביום שבו היה אמור להופיע בבית המשפט, אירעה תאונת דרכים, המכונית שבה נהג פרצה סוללה בגובה מטר וחצי ונתקעה בעץ. כשהוא מבולבל ומדמם, דידה פורד בן ה-63 אל שערי אחוזתו. יומיים מאוחר יותר הוא נלקח לבית החולים "פורד", ועברו כמה חודשים עד שהתאושש. בנוסף על כך, אחד מאנשי חבר המושבעים במשפט מסר הצהרה שהביאה לפסילת המשפט ולדהיית הדיון בתיק לשישה חודשים. הדחייה נתנה לפורד הזדמנות ליישב את העניין מחוץ לכותלי בית המשפט.

כחלק מהסדר, נדרש פורד להתנצל בפומבי. לואי מרשל, פרקליט מפורסם ומראשי הקהילה היהודית בארצות הברית ניסה את כתב ההתנצלות, ופורד חתם. העתון אמריקן היברו אמר שזו החזרה הפומבית מאנטישמיות הראשונה בהיסטוריה. בהצהרה שלו פורד אמר, "אני מאמין שזוהי חובתי כאדם הגון לעשות לתיקון העוול שנעשה ליהודים כבני אדם וכאחים, בכך שאני מבקש את סליחתם על הנוק שגרמתי להם שלא בכוונה, בכך שאני חוזר בי עד כמה שהדבר אפשרי מההאשמות הגסות שהטחתי בהם באמצעות הפרסומים האלה, ובכך שאני מבטיח ללא סייג שמעתה ואילך הם יכולים לסמוך על הידידות והרצון הטוב שלי."²⁸

התנצלות לא כנה

אבל, אפילו לאחר שפירסם את ההתנצלות הפומבית שלו, עשה פורד מעט כדי לעצור את הפצת "היהודי הבין לאומי". הוא סירב למכור את מכונות הדפוס של העתון מפני ש"אולי עוד אצטרך לרדוף שוב את היהודים האלה".²⁹ פורד חזר בו מדבריו יותר בשל הרצון להימנע מתביעות משפטיות ולשפר את התדמית שלו ושל חברת פורד מאשר בשל חרטה פתאומית. אנשים, ששוחחו עם פורד בשנים מאוחרות יותר, טענו שההתנצלות שלו לא היתה כנה ושגישתו השלילית כלפי היהודים מעולם לא השתנתה. עד מלחמת העולם השנייה פורד המשיך לתמוך בפעילויות אנטישמיות של אנשים כגון: ויליאם דארלי פלי (Pelly) שהקים קבוצה פשיסטית בשם "חולצת הכסף" וכינה את עצמו "היטלר האמריקני"; הכומר ג'רלד וינרוד (Winrod) פרוטסטנט פונדמנטליסטי ומטיף שהילל את היטלר על שהציל את גרמניה מ"הקומוניזם היהודי" ובנה חברת מו"לות גדולה שהפיצה תומר אנטישמי לרוב; קבוצות נאציות אמריקניות-גרמניות שונות; הרורנד ג'רלד ל. ק. סמית, תועמלן גזעני שהיה הדובר האנטישמי הראשי באמריקה; והאב צ'רלס א. קוהלין (Coughlin), שעתונו צדק חברתי ותוכניות הרדיו בהן השתתף תקפו את "הבולשביזם היהודי" ופרסמו את "הפרוטוקולים של זקני ציון".

למרות שפורד שרף חמש משאיות מלאות בעותקי "היהודי הבין לאומי", המשיכו הספרים להתפרסם, כששמו של פורד מופיע על עמוד השער, בגרמניה, בבריטניה ובארצות הברית, שם הם הופצו על ידי ה"קו קלוקס קלאן" וארגונים אנטישמיים נוספים. הספר תורגם לשש עשרה שפות, כולל ערבית, והופץ במיליוני עותקים באמריקה הלטינית ובמזרח התיכון. סביר שהעובדה שאדם בשיעור קומתו של פורד תומך בפנטזיות קונספירציה אנטישמיות שכנעה אנשים רבים באמיתותן.³⁰ אחד המקורות הביע את הדעה שקרוב לוודאי ש"היהודי